

הצהרת כורש – 538 לפני הספירה

המלך הפרסי כורש שחרר את כל האומות שתחת שליטתו, כולל היהודים, מעול מלכותו בשנת 538 לפני הספירה. הוא כתב ופרסם את המעשה ונחשב לראשון שהעניק זכויות אדם בסיסיות, בדגש על חופש הפולחן הדתי, לנתיניו. כורש אף סייע במימון בניית מקדשים של אלוהי העמים השונים שחיו תחת שלטונו, וביניהם גם בית המקדש בירושלים. לפניכם קטע מתוך ההכרזה:

אנוכי כורש מלך בבל המלך הגדול, המלך העז, מלך בבל, מלך שומר ואכד

מלך ארבע כנפות הארץ, בן כמבוזי המלך הגדול...

לא התרתי לאיש להפריע את שלומם של אנשי שומר ואכד.

דאגתי לשלום בבל ובשאר ערי הקודש.

בני בבל, שמח לבם בהסירי את העול המוטל עליהם שאינו הולם אותם.

את בתיהם שהתיישנו תיקנתי ושמתי קץ לסבלם...

והערים זמבן, מתורנו, דיר וכל גבול ארץ הגותי שמעבר לחדקל,

אשר מקדשיהם היו חרבים מלפני כן,

החזרתי את האלים יושבים בתוכם, וכוננתי להם מקדש עולמים.

כינסתי את כל תושביהם והשבתי את מקום מגוריהם.

ואת אלוהי שומר אכד, אשר נבונאידי הביא לבבל על אפו ועל חמתו של אדון האלים-

בפקודת מֶרְדַּךְ האדון הגדול הושבתי אותם בשלום למשכנם - מושב שמחתם.

להלן מקור מקראי המתייחס להכרזת כורש, ולאופן שבו השפיע על היהודים שחיו במלכותו:

וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, לְכָלוֹת דְּבַר ה' מִפִּי יְרֵמְיָהּ: הֲעִיר ה' אֶת רוּחַ כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִכְתָּב לְאֹמֵר: כֹּה אָמַר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם; וְהוּא פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: מִי בְכֶם מְכַל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵי עַמּוֹ, וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה; וַיִּבֶן אֶת בַּיִת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: (עזרא א)

שאלות מנחות

1. מדוע לדעתכם שחרר כורש את נתיניו מעול מלכותו, ומה גרם לו להעניק להם חופש דת מלא?
2. מה יכול היה המלך להרויח מפעולות אלו?

מגנה כרטה – 1215 לספירה

המגנה כרטה היא כתב הזכויות שהעניק ג'ון מלך אנגליה לאצילים שלו, בעקבות איומם לצאת במרד גלוי נגדו אם לא ימלא את דרישתם. מסמך זה הגביל את סמכויות המלך ונחשב לראשית המשפט החוקתי האנגלי. מרגע שמלך חותם על חוזה מול נתיניו הם הופכים מנתינים לאזרחים. אי מימוש תנאי החוזה יגרום לאבדן זכויות המלך, כפי שהדבר נכון לגבי זכויות הברון. כלומר – ג'ון הפך למלך על-תנאי: אם לא ימלא אחר חובותיו, יאבד את מלכותו.

- הסעיף הראשון עוסק בחופש הכנסייה, ובקיומו של הסכם זה לדורות.
- בסעיפים 10 ו-11 כתוב: אדם לווה כסף מעט או הרבה מיהודי, ומת האדם, יורשיו לא ישלמו ריבית על החוב. ואם מישהו מת כשהוא בעל חוב ליהודים, אשתו תיקח את הנדוניה ולא תחזיר את החוב. אפליית היהודים העולה מן המסמך הטילה צל על יחס היהודים למגנה כרטה.
- סעיף 13 מבטיח שהערים על כל סוגיהם יחזיקו בכל חירותם.
- סעיפים 17 ו-18 עוסקים בהפרדת המלוכה מהמשפט.
- סעיף 20 עוסק בהגינות העונש על הנאשם, דבר שמנע עונשים מוגזמים וחייב להרשיע אדם על סמך עדויות.
- סעיף 39 מחזק את סעיף 20 ומוסיף שאסור להעניש אף אדם שלא אחרי משפט צדק.
- סעיף 41 עוסק בחופש הכלכלי של סוחרים באנגליה (בריטניה) ומחוצה לה.

שאלות מנחות

1. כיצד לדעתכם השפיע המגנה כרטה על מעמדו של המלך ג'ון?
2. אלו סעיפים הם החשובים ביותר לרווחת הנתינים?
3. האם הופתעתם על ידי חלק מהסעיפים? אם כן, מדוע?

הכרזת העצמאות של ארה"ב – 1776 לספירה

הכרזת העצמאות של ארצות הברית היא מסמך המכריז כי שלוש עשרה המושבות האמריקניות, שנמצאו אז במלחמה מול בריטניה הגדולה, הן מעתה מדינות עצמאיות, ומתוקף כך כבר אינן חלק מהאימפריה הבריטית. בהכרזה מופיעים, בין היתר, הדברים הבאים:

מקובלות עלינו אמיתות אלה כמוכחות מאליהן, שכל בני-האדם נבראו שווים, שהבורא העניק להם זכויות מסוימות שאי-אפשר לשלול מהם, וביניהן הזכות לחיים, לחירות ולרדיפת האושר. כדי להבטיח זכויות אלה מוקמות בקרב בני האדם ממשלות, השואבות את סמכויותיהן הצודקות מהסכמתם של הנשלטים, ובכל פעם שצורת ממשל כלשהי הופכת הרסנית ביחס לזכויות אלה, הרי שזכותו של העם לשנותה או לבטלה, ולהקים ממשלה חדשה, שיסודותיה מושתתים על עקרונות אלה.

שאלות מנחות

1. מדוע לדעתכם קבעו מנסחי ההכרזה שאין צורך להוכיח "שכל בני האדם נבראו שווים?"
2. כיצד אתם מבינים את הביטוי "הזכות לחיים, לחירות ולרדיפת האושר?"
3. מה תפקידן של הממשלות, על פי מנסחי ההכרזה, ומנין הן שואבות את כוחן?

הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם

הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם (The Universal Declaration of Human Rights) היא מסמך היסוד של הקהילה הבינלאומית על זכויות האדם והאזרח. ההכרזה אומצה על ידי העצרת הכללית של האו"ם ביום 10 בדצמבר 1948, ומתארת את זכויות האדם היסודיות שצריכות לחול בכל מדינות האו"ם. זו ההגדרה הבינלאומית הראשונה של זכויות האדם, ומאז מצוין ה-10 בדצמבר כיום זכויות האדם ברחבי העולם.

נוסח ההכרזה:

הואיל והכרה בכבוד הטבעי לכל בני משפחת האדם ובזכויותיהם השוות והבלתי נפקעות הוא יסוד החופש, הצדק והשלום בעולם.

הואיל והזלזול בזכויות האדם וביזוין הביאו למעשים פראיים שפגעו קשה במצפונה של האנושות, ובנייתו של עולם שבו ייהנו כל יצורי אנוש מחירות הדיבור והאמונה ומן החירות מפחד וממחסור הוכרז כראש שאיפותיו של כל אדם...

לפיכך מכריזה העצרת באוזני כל באי העולם את ההכרזה הזאת בדבר זכויות האדם[...]

כדי שכל יחיד וכל גוף חברתי [...] ישאף לטפח, דרך לימוד וחינוך, יחס של כבוד אל הזכויות ואל החירויות הללו, ולהבטיח באמצעים [...] לאומיים ובינלאומיים, שההכרה בעקרונות אלה וההקפדה עליהם תהא יעילה וכלל עולמית גם בין האומות החברות עצמן וגם בין העמים הנמצאים תחת שיפוטם...

כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם .

כולם חוננו בתבונה ובמצפון, לפיכך חובה עליהם לנהוג איש ברעהו ברוח של אחווה.

שאלות מנחות

1. מהם לדעתכם המעשים ה"פראיים, שפגעו קשה במצפונה של האנושות", המוזכרים בהכרזה?
2. במה שונה הכרזה זו מהמסמכים האחרים שנלמדו?
3. מדוע לדעתכם חיים בעולם בני אדם רבים שזכויותיהם מופרים למרות ההכרזה?

מגילת העצמאות

כשבעה חודשים לפני פרסום ההצהרה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם באו"ם, קמה מדינת ישראל – בה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948. גם במגילת העצמאות, המסמך המכונן של מדינת ישראל בו הכריזה המדינה על עצמאותה, באים לידי ביטוי ערכים של חירות, צדק ושוויון זכויות לכל אזרח. וכך נכתב:

מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות.